

FARS'DAKİ SELÇUKLU HÂKİMİ RESÛLTEGİN'İN BİR ALTIN SİKKESİ*

N.M. Lowick

British Museum'a son zamanlarda teşhisi için teslim edilen bazı paralar arasında h. 455 (m. 1063)'de İştâhâr darbhanesinde, o âna kadar para çıkardığı bilinmeyen ve zamanının yıllıklarında hemen hemen hiç zikri geçmeyen bir Selçuk prensi, Resûltegin b. Mu'izz el-Devle'nin adına basılmış arabça bir dinâr vardı. Maalesef müze sikkeyi almaya muvaffak olamamış, fakat burada tasvir ettiğimiz bir alçı kalıp yapmak için müsaade alınmıştır. Sikke, kenarına raptedilen ince altın telle işlenmiş kulbu olduğundan esasında bir ziynet eşyası olarak kullanılmıştı. Sikke ve kulb beraberce 2.72 gr. ağırlıktaydı. Hernekadar her iki taraftaki yazı tamamiyle okunaklı ise de, harfler birbirine geçmiş gibi görünmekte ve altının yumuşaklığı sebebiyle de bulanık bir manzara arz etmektedir. İki kere üst üste basılmanın izleri gözden kaçmamaktadır.

Altın 0.9 in. Tam ağırlık malûm değildir, muhtemelen 2 gr. civarındadır. İştâhâr, yıl 455.

Önyüz

لا اله الا

الله وحده

لا شريك له

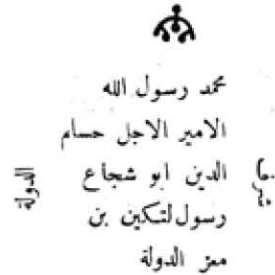
القائم باسم الله

İç çevre : بسم الله ضرب هذا الدينار باسطخر سنة وخمس وخمسين واربع مائه

Dış çevre : لله الامر من قبل ومن بعد v.s. (Kur. XXX, 3-4).

* Bu makale *The Numismatic Chronicle* 7. series, vol. VIII, London 1968. s. 225-230 da yayınlanmış ve Erdoğan Merçil tarafından türkçeye çevrilerek bazı notlar ilâve edilmiştir. İlaveler metinde köşeli parantez [] ile gösterilmiştir. Yazı Kurulu, bu tercümeyle izin verdiği için dolayı N.M. Lowick'e teşekkür eder.

Arkayüz

Çevre : محمد رسول الله ارسله v.s. (Kur. IX, 33).

'Abbâsî Halifesi el-Kâ'im (h. 422-467/m. 1031-1075)'in adını taşıyan ön yüzdeki yazı pek çok yönden Tuğrul Beg ve Alp Arslan'ın muasır dinarları ile benzerlik göstermektedir, farklı tarafı (aşağıda tartışıldığı vechile) darbhane isminin İştahr olması ve ayetden bir parçanın sol yanına ayrı olarak yerleştirilen «sîn» veya «şîn» harfinin bulunmasıdır¹. Arka yüz ise, bu devrin çoğu İran sikkelerinden farklı olarak, Selçuk sultanının adını taşımamaktadır. Bunun yerine dört sıradan oluşan ünvan «el-Emîr el-Ecell Hüsâm el-Dîn Ebû Şucâ Resûltegin b. Mu'izz el-Devle» yer almaktadır. Ortadaki yazının sağ ve solundaki yeri işgal eden, ya Resûltegin'e ya da onun bir metbuu veya müttefiki olarak birleştiği bir hükümdara âit olabilecek diğer bir ünvan «Şeref el-Devle»yi ihtivâ eden iki kelimedir. Bu ünvan için muhtemel aday Musul'un Ukaylî valisi Şeref el-Devle Müslim b. Kureyş (h. 453-78/m. 1061-1085)'dir. Bununla beraber onun nüfûz sahasının bir an dahi Fars'a kadar genişlediğine dâir herhangi bir delilin mevcudiyeti görünmüyor. İknâ edici başka bir izâhın yokluğu sebebiyle «Şeref el-Devle» ünvanının Resûltegin'in kendisine âit olduğunu ve zaten kalabalık orta kısımda yer bulunsaydı, isminden önce gelmiş olacağını farz etmek belki de daha ma'kuldur. Para üzerindeki yazının benzer bir tertibi, h. 5. yüzyılın başlarından sonra gelen küçük hanedanların (Kâkuyeler, Annâziler, v.s.) muayyen paraları kadar, Büyük Selçuklular meskûkatını karakterize eder.

Resûltegin'in Türk olduğu isminden derhal anlaşılmalıdır, ismi o devrin dil terkiblerinde görüldüğü üzere bir arapça ve bir türkçe unsurdan olu-

1 Tuğrul Beg'in dinarlarında bulunan bu harfin muhtemel mânası hakkında öne sürebileceğim hiçbir teklifim yok. O bir darbhane görevlisinin mi, yoksa hakkak imzası mıdır, yoksa bir basım işareti olarak mı telâkki edilmelidir?

şan bir terkidir². Onun Tuğrul Beg'in bir akrabası olduğu, Tuğrul Beg'in söz konusu paranın her iki tarafında bulunan belki de bir yay olarak düşünülen bir hânedan sembolü niteliğindeki damgasını kullanmasından çıkartılabilir³. Büveyhî ünvanlarına benzeyen Şeref el-Devle ve Mu'izz el-Devle ünvanlarının mevcudiyeti bu münasebette bizim fikrimize aykırı düşmez. Çünkü benzer şeref ünvanları, İran ve Irak'da birçok küçük Selçuk hükümdarları gibi, Büyük Selçuklular'ın çoğu tarafından da benimsenmiştir. Bununla beraber Selçuk ahfadından olduğu zannedilen Resûltegin'in ismi Lane-Poole, Zambaur, Muhammed İkbâl ve diğer bilginler tarafından tanzim edilen bu hânedanın şecerelerinde bulunmuyor. Onun tanınması, İbn el-Esîr'in Tarihi (*el-Kâmil*, nşr. Tornberg, IX, 436-437)'nde bulunan bir ifâde sayesinde olmuştur. Orada bu ifâde رسولتكين بن عم السلطان «Sultan'ın (yâni Tuğrul Beg'in) amcasının oğlu Resûltegin» veya belki «kayınpederinin oğlu»⁴ olarak görünüyor. عم kelimesi her iki şekilde tercümeyle imkân veriyor. Eğer, İbn el-Esîr bu iki şıktan daha muhtemel olanı yâni Resûltegin'in Tuğrul Beg'in birinci derecede yeğeni olduğunu ifâde ediyorsa Resûltegin'in babasının üç kişiden yâni Tuğrul Beg'in amcaları olan İsrâil (Anadolu Selçuklularının atası Arslan), Yûnus veya Mûsâ Yabgu'dan biri olmak iktizâ eder. Bu üçünden hangisinin paramızdaki Mu'izz el-Devle'ye uygun geldiği şüphelidir. Onlardan hiçbirisinin bu ünvanı taşımış olduğu kayd edilmemiştir. Belki Resûltegin onu babasına, ölümünden sonra, kendi ismine fazla bir şeref ilâve etmek için verdi⁵.

İbn el-Esîr (yukarıda zikredilen yer)'den öğrendiğimize göre Resûltegin 449'da (m. 1057) müttefiki Kürd emîri Fûlâz ile Errecân şehrini, valisi

2 Söz gelişi; 'Altegin, Süleymanteğin. Türklerde prence âit 'tegin' (kelime mânası, Şampiyon, müsabakada birinci gelen) ünvanı ilk olarak Batı Türkleri'nin hükümdarı Şâhi Tegin'in Orta Asya meskûkatında bulunmuştur (bk. R. Ghirshman, *Les Chionites - Heptalites*, 48). Arabça isim Resûl, hernekadar alışla gelmemiş ise de, en azından iki müslümân hükümdar tarafından kullanılmıştır. Bir Halife'nin onu elçi olarak görevlendirmesinden dolayı bu ismi almış olduğu söylenen Yemenli Resûlî hânedanının kurucusu ve Kılve sultanlarından biri Resûl b. 'Alî (bk. NC 1963, 180).

3 Ancak, umumiyetle tanganın bir parçasını teşkil eden 'ok'un burada bulunmayışını gözden kaçırmayınız. Bu Tuğrul Beg'in Rey'de bastırıldığı bir sikke üzerinde de yoktur (G.C. Miles, *The Numismatic History of Ray*, 201, no. 232).

4 Tuğrul Beg'in ilk eşinin babasının kim olduğunu tespitte muvaffak olmadım. Kendisi tarihlerde sadece, özel isminden ziyade, tahminen bir ünvan olan 'Hâtûn' veya 'el-Hâtûn' olarak kaydedilmiştir. Tuğrul, Ebû Kâlficâr'ın kızı ile (h. 439=m. 1047-1048), kardeşi Çağrı Beg'in dul karısı (h. 452 veya 453 = m. 1060-1061) ve Halife'nin kızı ile (h. 455 = m. 1063) de evlendi.

Hezâresp b. Benkîr, Tuğrul Beg'le beraber bir sefer dolayısıyla Elcezîre'de bulunduğu bir anda, yağmaladı. Muşul'un düşmesinden sonra Hezâresp iki âsi ile savaşmak için emirler aldı ve önce Başra'da 120.000 dinârlık meblağ müsadere etti ve müttelik kuvvetlere karşı savaştı, Fûlâz'ı öldürdü ve Resûltegin'i esir aldı. Resûltegin isteği üzerine Halife'nin şefaatinin kazanmak için Bağdâd'a gönderildi. Ancak, Sultan Halife'nin tavassut hakkını tanımadı ve tutsakın derhal kendisine teslim edilmesinde ısrar etti. Resûltegin'in neticede ne olduğu hikâye edilmemiştir, fakat Tuğrul Beg'le yakın akrabalar olduğundan ona iyilikle muamele edildiğini sanıyoruz^[2].

Resûltegin hakkında İbn el-Esir'de bundan başka bilgi bulunmuyor ve ismi başta Ebu'l-Fidâ, el-Bundâri, Hândmîr, Mîrhand, Hâmdullâh Müstevfi, Râvendî, el-Hüseynî ve İbn Haldûn'un eserleri olmak üzere Selçuk devrinin diğer başlıca vekâyinâmelerinde görünmüyor. Onun mevcut tek sikkесinin daha sonraki hayatının son zamanları için bizim yeğane kaynağımızı teşkil ettiği anlaşılıyor. Sikke üzerindeki 455 (m. 1063) tarihi biraz müphem görünmektedir. Çünkü bu yılda Tuğrul Beg ölmüş ve zaten imparatorluğun doğu eyaletlerini yönetmiş olan yeğeni Alp Arslan ona hâlef olmuştur. Yeni Sultan'ın üstünlüğüne, başlangıçta, (Vezir el-Kündürî'nin namzeti) üvey kardeşi Süleymân, büyük kardeşi Kavurd ve Kutalmış adındaki babasının yeğeni dâhil olmak üzere, Selçuk hânedanının diğer âzaları muhalefet ettiler⁵. Tahta geçişi esnasında meydana gelen siyasî karışıklıklar Resûltegin'i Fars'da bağımsızlığını ilân etmek için cesaretlendirmiş ve belki de bu ânu tescil etmek için adına paralar bastırmış olabilir. Merhum Sultan'ın birinci derecede yeğeni ve hükümdar âilesinin yaşça büyük bir âzası olarak o Selçuk tahtında Alp Arslan'ın yerine geçmeyi dahi ümit etmiş olabilir. Bununla beraber bu meselede, kendisini sultan ilân etmede hiç vakit kaybetmeyeceği düşünülebilir. Ancak dinârı kendisini sadece 'el-Emîr el-Ecell' «en şerefli emîr» olarak isimlendiriyor. Selçuklular devrinde bu ünvana isnat edilen nüfûz derecesinin ne olduğu tam belli değildir. Fakat onun artık, Sâmânîler ve Gazneliler idaresinde olduğu gibi, bir siyasî üstünlük işareti olmadığına inanmak için sebepler vardır. Evet, Tuğrul Beg'in kendisi Nişâbûr darbhanesinden olan en eski paralarının bazısında bu lâkabı kabul etmişti⁶. Bununla beraber imparatorluğunun İran'da genişlemesi Tuğrul'u, h. 438'de

5 bk. *Alp Arslan* mad., *El*.

6 BMCO III, no. 53; Aynı zamanda British Museum'daki h. 434 (m. 1042-1043) ve 436 (m. 1044-1045) tarihli neşr edilmiş dinarlarda. Rey'deki muasır sikkelerinde Tuğrul Beg 'el-Emîr el-Seyyid' ünvanını kullanıyor (bk. Miles, *aynı eser*, 196-197, no. 223-5).

(m. 1046-1047), «el-Sultân el-Mu'azzam» ve «Şâhânşâh» gibi daha haşmetli ünvanlar kullanmak için onu bırakmaya sevk etmişti. Ondan sonra «el-Emîr el-Ecell» in tâbi derecedeki hükümdarlara verilmiş olduğu anlaşılıyor. Şöyle ki, darb yeri olmayan ve tarihsiz, fakat h. 452-5 (m. 1060-1063) yıllarına atfedilebilen⁷, Tuğrul ve Alp Arslan'ın müşterek isimlerinin bulunduğu bir gümüş sikkede veliahdına «el-Emîr el-Ecell» ünvanı düşerken, Tuğrul kendisi «el-Sultân el-Mu'azzam» la lakablanmıştı.

Tuğrul Beg'in ölümü h. 455 yılının sonlarından önce -birçok müelliflere göre 8 Ramazan'da (4 Eylül 1063)- vuku bulmadığına göre, söz konusu dinârın o hayatta iken basılmış olması ihtimalini düşünmeliyiz. Bu durumda Resûltegin zaten Selçuk Sultanı'na olan sadâkatını yitirmiştir ve daha önce de Selçuklu Sultanı'nın Fârs'daki vâlisine karşı isyanı düşünülürse bunun muhtemel olduğu anlaşılır. Alp Arslan'ın Hôrâsân'da ve Kavurt (Kara Arslan Beg)'un Kirman üzerinde Tuğrul Beg'in adı gözükmeyen paralar bastırmış oldukları hatırlanmalıdır⁸. Tuğrul'un kendisinin, bir vali vasıtası ile sadece fasılalarla ve güvenilmez bir idare icrâ ettiği Fârs'da herhangi bir sikkе bastırmış olduğu bilinmemektedir⁹. Hakikî hâkimiyet bir takım küçük hânedanlar ve Büveyhî ve Kürd menşeli askerî liderler, bilhassa h. 448'de (m. 1056-1057) rakibi Ebû Mansûr b. Ebî Kalîcâr'ı hapseden ve öldüren¹⁰ ve Kirmanlı Kavurt h. 455 (m. 1063)'de eyâleti ilhâk ettiği zaman mevkiinden uzaklaştırılan Şebânkâre reisi Fağlûye b. Hâsanûye arasında mücadele konusu idi¹¹. Hemen sonra (h. 456 = m. 1064) Kavurd kendisini Alp Ars-

7 Zambaur, *Contributions à la numismatique orientale II* (NZ 1905, 113-91), no. 289.

8 453'de (m. 1061) Berdîr'de Kara Arslan Beg'in adına kesilmiş bir dinardan başka, British Museum'da Çağrı Beg ve Kara Arslan Beg'in namına (birisi 444'de (m. 1052-1053) Cîruft'da kesilen, diğer ikisinin basım yeri ve tarihi belli olmayan) 3 tane neşredilmemiş dinâr vardır. 453'de Alp Arslan Merv'de kesilen müstakîl dinârları D. Sourdel tarafından neşr edilmiştir. (*Bulletin d'études orientales de l'Institut Français de Damas* XVIII, 1963-4, 215 no. 160-2). Alp Arslan'ın Hôrâsân valiliğine tayin yılı olan 452 (m. 1060)'den sonra Rey'in doğusunda kesilen sikkeler üzerinde Tuğrul Beg'in isminin geçmediği anlaşılmaktadır.

9 Tuğrul Beg'in taraftarları Fârs'ı 444'de işgâl ettiler ve onun kalelerinden üç tane sine hâkim oldular. Fakat Hezâresp b. Benkîr'in eyâletin valisi olarak tayin edildiği 449 (m. 1057)'den önce değildir (bk. İbn el-Esir, *el-Kâmil*, nşr. Tornberg, IX, 401, 436).

10 Zambaur, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam*, 213; İbn el-Belhî, *Fârsnâme*, nşr. Le Strange ve Nicholson, XV.

11 el-Bundâri, *Histoire des Seldjoucides de l'Iraq*, nşr. Houtsma, 31; Mîrhand, *Geschichte der Seldschuken*, nşr. Vullers, 74, n. 31; Hândmîr, *Habîb el-Siyer* (Bombay, 1857), II, 114. Bu olay İbn el-Esir tarafından zikredilmemiştir.

lan'a biat etmeye zorlanmış buldu¹². Sultan'ın Fârs'ı bizzat işgal etmesi ve başlıca kalelerini zapt ile doğrudan doğruya idaresi altına alması h. 459 (m. 1066-1067) dan önce olmamış, yâni Kavurd'un merkezî hükümete karşı ilk isyanından sonra vuku bulmuştur¹³. Resûlteğ'in bu olayların karmakarışık çilesi içinde oynadığı rolü tahmin etmek güçtür: iktidara Tuğrul Beg'in sağ olduğu sırada mı, yoksa onun ölümünden sonra mı geldi?. Belki de o, Vezir Kündürî'nin Selçuk küçük Prensi Süleyman'ı kullandığı gibi, Fadlûye'nin elinde kendi işine meşrû bir görünüş vermek ve arzularını daha ileri götürmek için kullanılan sadece bir piyondur. Her hâlükârda onun Fârs'daki idaresi muhtemelen h. 455 (m. 1063)'de Şîrâz'ın, Kavurt tarafından ele geçirilmesinden hemen sonra sona erdi¹⁴.

Bu dinarın en belirgin hususiyeti, onun darb yerinin isminin, şimdiye kadar üçüncü hicrî yüzyıldan sonraya âit herhangi bir sikke de raslanılmamış İştâhr olmasıdır¹⁴. Evvelce Fârs'ın merkezi ve Ümeyyeler zamanında da önemli bir darbhane şehri olan İştâhr, ticaretin gittikçe artarak komşu (Arablar tarafından h. 64 = m. 683-684'de kurulan) Şîrâz'a yönelmesiyle, Abbâsîler idaresinde süratle inkirâz buldu. El-İştâhrî zamanında (h. 4. yüzyılın ortası) duvarları zaten bakımsızlıktan harab olmuş bir durumdaydı. Hicrî 4. yüzyılın sonuna doğru sâkinlerinin itaatsız davranışı, Büveyhî Şamşâm el-Devle'nin şehri harabe haline koyan Emîr Kutalmış idaresinde bir orduyu, ona karşı göndermesine sebep oldu. Böylece gerçek varlığı tarihe karışmış oldu. Bildiğimiz sadece h. VI yüzyılın başında onun tahminen ancak yüz kişiden meydana gelen bir yer mertebesine kadar küçülmüş olduğudur¹⁵. İştâhr şehrinin Büveyhîler'in idaresi altında herhangi bir sikke çıkarıp çıkarmadığı belli değildir, şüphesiz zaten çökmüş ve ahalsinin azalmış olduğu Selçuk istilâsı zamanında orada para basılamazdı. İştâhr'ın Selçuk darbhaneleri, hemen hemen katıyetle, tecrit edilmiş birkaç millik uçurumlar hattından şehrin kalıntılarının kuzey batısına kadar kilometrelerce uzanan Mervdaşt ovasına hâkim Se Gunbâzân olarak tanınan meşhur üç kaleden¹⁶ meydana gelen bir gurubun en önemlisi Kal'a İştâhr'ın¹⁷ (bazı zamanlar İştâhr Yâr 'İştâhr'ın arkadaşı' denilen kalenin) yanında yerleştirilmişti. Sarp

12 İbn el-Esir, X, 28.

13 Aynı eser, 36.

14 Sonuncusu 282 (m. 895) tarihli bir Dulefi sikkesidir (bk. Zambaur, *Die Münzprägungen des Islams*, 49).

15 bk. Le Strange, *Lands of the Eastern Caliphate*, 276.

16 bk. *İştâhr* mad., İA.

17 Diğer ikisi Kal'a Şikeste ve Kal'a Şenkevân: bk. Le Strange, aynı eser, 276.

bir mevkiye sahip olan ve Büveyhî havuz ve su kaynaklarının her an takviye ettiği İştâhr kalesi ayakta kalabilen bir islâm şehri idi ve tâ Şafevîler devrine kadar Fârs'da en mühim askerî üslerden biri olarak ehemmiyetini muhafaza etmişti. O, İbn el-Belhî'nin *Fârsnâme*'sinde tafsilatıyla tasvir ve İbn el-Esir'in *Tarihi*'nde göze çarpacak surette zikredilmiştir. Tuğrul Beg'in saltanatı sırasında önce, aynı zamanda Şîrâz'a da hâkim olan Büveyhî Ebû Naşr b. Ebî Kalicâr'a âitti¹⁸ ve sonra h. 447 (m. 1055-1056)'de eyâletin merkezini zapta girişen Kürd emiri Fûlâz'ın karargâhı oldu¹⁹. Hicrî 459 (m. 1066-1067)'da Alp Arslan onu ele geçirerek kendisini Fârs'ın hâkimi yaptı²⁰ ve 464 (m. 1071-1072)'de Fadlûye orada Nizâm el-Mülk'ün kuvvetleri tarafından kuşatıldı²¹. Eğer, muhtemelen Resûlteğ'in Şîrâz'da bir rakibi olsaydı, onun idaresine bu zaptedilmez kaleden muvaffakiyetle meydan okurdu. Kal'a İştâhr'ın hazine için bir mahzen olarak kullanıldığı bilindiği göre²², bir darbhane gibi hizmet etmiş olması sürpriz sayılmaz.

18 İbn el-Esir, IX, 392.

19 Aynı eser, 415.

20 Aynı eser, X, 36.

21 Aynı eser, 48. İbn el-Esir Fadlûye'nin ismini فلولون olarak veriyor.

22 İbn el-Esir (X, 36), Alp Arslan 459'da (m. 1066-1067) Kal'a İştâhr'ı ele geçirdiği zaman onun valisinin, üzerinde efsanevi kiral Cemşid'in ismi yazılmış bir kadeh dâhil olmak üzere bir çok değerli hediyeler takdim ettiğini söylüyor. İbn el-Belhî'ye göre (aynı eser, 32) Kal'a İştâhr, kalenin inşasına katkısı olan Cemşid'in kendisi tarafından bir hazine yeri olarak kullanıldı.

[1] Sibt b. el-Cevzî'ye göre (bk. *Mir'ât üz-Zemân fi Târîh il-A'yân* nşr. Ali Sevim, Ankara 1968, s. 111) Resûlteğ'in, Kutalmış'ın kardeşi idi رسول تكين أخو قتلش Kutalmış'ın babası ise Selçuk'un oğullarından Arslan Yabgu'dur. Bu durumda Resûlteğ'in babasının da Arslan Yabgu olduğu (bu hususda bk. M.H. Yınanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri*, İstanbul 1944, s. 44 ve İ. Kafesoğlu, *Selçuk'un oğulları ve Torunları*, TM., XIII, İstanbul 1958, s. 123) ve Mu'iz el-Devle ünvanının da ona âidiyeti açıkça ortaya çıkıyor. Arslan Yabgu'nun bu ünvanını müelliflerden Zâhîr el-Dîn Ebu'l-Hasan 'Alî b. Ebî'l-Şâsim Zeyd el-Beyhağî (İbn Funduk) teyid eder mahiyettedir. O eseri *Târîh-i Beyhağ*'da (nşr. Dr. Quarı Sayyid Kalimullah Husarı, Hyderabad 1968, s. 123) Arslan Yabgu'dan معز الدولة فخر الملك olarak bahsediyor. Ancak bu müellif de Mikâ'il'i Arslan Yabgu'nun babası göstermekle yanılsı gibi, kanaatimizce Mûsâ Yabgu'nun ünvanı Fağr el-Mülk'ü de Arslan Yabgu'nunki ile karıştırmıştır (Mûsâ Yabgu'nun ünvanı için bk. İbn el-Esir, (Tornberg neşri) X, 22. Ayrıca krş. Kafesoğlu, aynı eser, s. 120).

[2] Resûltegin'in neticede ne olduğu yine İbn el-Esir'de (IX, 436) hikâye edilmiştir. Sultan'ın onun tutuklanmasında ısrar etmesi üzerine Halife, "Tuğrul Beg'in indimizdeki itibarı başkalarına yapmadığımız şeyi onun için yapmamızı gerektirdi. Çünkü şimdiye kadar Dâr el-Hilâfe'de herhangi bir kimsenin tutuklandığı görülmemiştir. Onun yaptığına cevap olarak Tuğrul Beg'in rıza göstermesi gerekir" şeklinde bir ferman çıkarttı. Bunun neticesinde Reis el-rüesâ, Tuğrul Beg'e bir adam göndererek durumu bildirdi. Sultan Tuğrul Beg de Resûltegin'i afv etmek zorunda kaldı (Bu husus için ayrıca bk. Kafesoğlu, *aym eser*, s. 124 ve O. Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965, s. 89).

[3] Resûltegin daha sonra Alp Arslan'a karşı taht mücadelesine girişen kardeşi Kutalmış'ı destekledi. Alp Arslan ile Kutalmış arasında Dâmağân civarındaki Milh vadisinde vuku bulan savaşta Resûltegin kardeşinin ordusunun sağ kanadına kumanda etmekte idi. Ancak savaşı Alp Arslan kazanmış, Kutalmış ölmüş ve Resûltegin de esir edilmişti (Ocak 1064). Bu hususta bk. Şadr el-dîn el-Hüseynî, *Ahbâr el-Devlet el-Selcukiye* (nşr. Muhammed İkbâl) Lahor 1933, s. 31. Türkçe trc., Necati Lugal, Ankara 1943, s. 21 (*Ahbâr*'da isim zikredilmemesine rağmen Kutalmış'ın kardeşinin sağ kanatta olduğu bildiriliyor); Sıbt, s. 111. Ayrıca krş. Yınanç, *aym eser*, s. 57.; Kafesoğlu, *aym eser*, s. 124 ve Turan, *aym eser*, s. 98.

Resûltegin'in esir olduktan sonraki hayatı hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmıyor. Muhtemelen ya savaştan hemen sonra öldürülmüş, yahutta hapsedildiği bir kalede ölmüş olmalıdır.

Erdoğan Merçil